

BAJORO VLADO PŪTVIO- PUTVINSKIO GYVENIMAS, VEIKLA, JO ŠEIMOS NARIŲ LIKIMAS

TEKSTĄ PARENGĖ MONIKA AUGAITYTĖ,
TAURAGĖS „VERSMĖS“ GIMNAZIJOJOS
III B KLASĖS MAIRONIETĖ

Inesos Anulytės piešinys

ŠAULIŲ SAJUNGOS ISTORIJOS FRAGMENTAI

Lietuvos Šaulių sąjungos įkūrimo data laikoma 1919 m. birželio 27 d. Šios sąjungos veikla buvo įvairi: be karinio mokymo tarpukariu šauliai daug dėmesio skyrė tautos kultūrinimui, taip pat aktyviai sportavo. Be abejo, kaip ir visai tautai, taip ir sąjungai skausmingas buvo sovietinis genocidas. Atgimimo laikotarpiu šauliai bei patriotiškai nusiteikę net Amerikos lietuviai apie Lietuvos šaulių sąjungą, jos veiklą paskelbė Čikagoje. Taip prasidėjus Lietuvos atgimimui, Kaune vykusiame mitinge buvo oficialiai paskelbtas Šaulių sąjungos atkūrimas.

Skelbiama: „Lietuvos šaulių sąjunga – savanoriška, pilietinės savignybos savaveiksmė visuomenės organizacija, stiprinanti valstybės gynybinę galią, ugdanti pilietiškumą ir tautinį sąmoningumą, plėtojanti valstybės gynybos švietėjišką veiklą, teikianti pagalbą policijai bei civilinės saugos ir gelbėjimo sistemos institucijoms. Sąjunga yra sukarinta organizacija, integruota į Lietuvos gynybinę sistemą. Dabar veikianti Šaulių sąjunga tęsia tarpukario Lietuvoje iki 1940 m. veikusios organizacijos veiklą. Šaulių veikla apėmė ir dabar apima visas pagrindines gyvenimo sritis: karinę, fizinio lavinimo, tautos kultūrinio ugdymo, ugniagesybos ir kt. Šauliai tęsia ir kultūrinę veiklą: globoja istorines vietas, rūpinasi paveldu, rengia sukaktuvių minėjimus, vykdo karinę valstybės gynyimo propagandą visuomenėje.

Sąjunga rūpinosi ir sava žiniasklaida: 1920 m. birželio mėnesį buvo pradėtas leisti Šaulių sąjungos laikraštis „Trimitas“. Pirmuoju jo redaktoriumi buvo Matas Šalčius, kiek vėliau garsus mūsų tautos rašytojas ir visuomenininkas kunigas Juozas Tumas -Vaižgantas ir

kiti. Leidinyje bendradarbiavo daugelis žymiųjų ano meto rašytojų, poetų, menininkų, valstybės valdymo vyrų, mokslininkų, visuomenės veikėjų. 1935–1936 metais Šaulių sąjunga reorganizuota – ji tapo pavaldi kariuomenės vadui.

Prieš pat organizacijos panaikinimą Lietuvos šaulių sąjungoje buvo daugiau kaip 62 tūkstančiai narių. Sovietams okupavus Lietuvą, pirmiausia buvo nuginkluoti šauliai. 1940 m. liepos 11 d. paskelbiamas įsakymas, kad organizacija likviduojama. Iki 1941 m. birželio 22 d. įkalinta ir ištremta 80 proc. Šaulių Sąjungos padalinių, štabų, tarybų narių. 1941-1953 metais šauliai, kaip rezistencinio judėjimo dalyviai, aktyviai dalyvavo pasipriešinimo kovose prieš vokiečių ir sovietų okupantus.

VLADAS PUTVINSKIS – LIETUVOS MYLĖTOJAS

Vladas Pūtbvis-Putvinskis kilęs iš senos Žemaitijos bajorų giminės. Jo tėvas Rapolas Putvinskis (1832-1897) iš savo tėvo Hermanegildo paveldėjo Šilo Pavėžupio ir Grauzikų dvarus. Po skausmingo 1863 m. sukilimo jis buvo ištremtas į Sibirą. Kai jis grįžo iš tremties, laikinai apsigyveno Rygoje, ten vedė Idaliją Broel Pliateraitę iš Kuršo Pliaterių giminės, ten jiems gimė sūnus Vladas. Iš tėvo ir motinos Vladas paveldėjo Šilo Pavėžupio, Grauzikų ir Palendrių dvarus. Palendrių dvarą netrukus pardavė, o Šilo Pavėžupio dvare rudenį, iškasė bandomąjį tvenkinį, kuriame kitų metų pavasarį pradėjo auginti karpnius. Vėliau, sukaukęs nemažai žinių ir patirties, parengė vadovėlį ūkininkams „Karpinių auginimas mažuose tvenkiniuose“. Dotnuvos žemės ūkio

akademijos rektorius P. Matulionis, įvertindamas V. Putvinskio žinias ir nuopelnus, 1926 m. pavasarį jį pakvietė į akademią dėstyti studentams žuvininkystės pagrindų. Iš viso dvare buvo 85 ha dirbtinai įrengtų tvenkinių. Jų aplinka buvo gražiai tvarkoma. Sovietmečiu žuvininkystės ūkis čia toliau vystytas. V. Putvinskis savo dvarų žemės ūkyje įdiegė daug naujovių – ėmėsi auginti lubinus, numelioravo laukus, įvedė sėjomainą, įsteigė pavyzdinę pieno ūkį, populiarino žemaitukų veislės arklius. 1923–1928 m. Graužikų dvaras buvo tiesiog pavyzdinis. Vadinasi Vladas Putvinskis buvo puikus ir gabus ūkininkas, savo valdų šeimininkas.

Augęs lenkiškoje aplinkoje, namuose kalbėjo lenkiškai, bet apie 1900 m. tvirtai apsisprendė būti lietuviu ir kartu su žmona ėmė mokytis lietuvių kalbos. Ypač didelę įtaką jiems padarė visuomenininkas Povilas Višinskis. 1899 m. Šilo Pavėžupyje įsteigta pirmoji slapta pradinė mokykla, antroji – kitais metais Graužikuose. 1905 m. dvarą nusiaubus caro dragūnams, ši mokykla savo veiklą nutraukė. Pavėžupyje mokykla veikė ir toliau, kol buvo atidaryta valdiška Vėžežerio mokykla. Vladas Putvinskis apmokėdavo visas išlaidas ir atlyginimus mokytojams. Gabesniuosius vaikus siuntė mokytis toliau, juos rėmė. Suaugusiems steigė vakarinius kursus. Suaugusiuosius ir vaikus mokė ir pats Vladas Putvinskis. Jis svajotojo įsteigti viešą mokyklą, kurioje būtų žemės ūkio ir amatų klasės, buvo paskyręs jai sklypą, nubraižęs mokyklos planą, tačiau pastatyti nepavyko, nes susidūrė su įvairiais trukdymais.

Šilo Pavėžupio dvaras tapo lietuviybės centru. 1902 m. vasarą, V. Putvinskiui pritarus, Povilas Višinskis Graužikuose suorganizavo pirmąjį literatūrų susirinkimą. Tokie susirinkimai vėliau čia vykdavo kiekvieną mėnesį. Atvykdamas į juos kiekvienas turėdavo atsivežti „pasą“ – naujai parašytų straipsnių, literatūrinių kūrinėlių. Juose dalyvaudavo Povilas Višinskis, Žemaitė, Jonas Kriščiūnas-Jovaras, Gabrielė Petkevičaitė-Bitė, Jonas Biliūnas, Augustinas Janulaitis, Antanas Žmuidzinavičius ir kiti demokratinės pakraipos inteligentai ir rašytojai. Nuo 1901 m. ir pats V. Putvinskis bendradarbiavo lietuviškoje spaudoje Vlado Putvio vardu. P. Višinskis čia kurį laiką redagavo „Varpą“, Vladas Putvinskis paremdavo jo leidimą materialiai. Lankydavosi ir Jonas Jablonskis. V. Putvinskiui pakvietus, jis 1900 m. vasarą Graužikuose spaudai rengė „Lietuvių kalbos gramatiką“ ir Motiejaus Valančiaus „Raštus“. Jam talkino Antanas Smetona, Petras Avižonis, Žemaitė.

A. Janulaičiui pasiūlius V. Putvinskis Šilo Pavėžupyje įsteigė didžiausią lietuviškos spaudos gabenimo, paskirstymo ir persiuntimo centrą Žemaitijoje. Visą

persiuntimą buvo apgalvojęs ir pasiruošęs visokiems netikėtumams: pasirūpinęs ginklų, laikė slaptas sargybas. Pavykdavo apgauti žandarus – į jų rankas nepakliuvo nė vienas spaudos transportas, nors dvaras buvo šnipų sekamas. Slėptuves įrengė sode, svirne, miške.

Spauda buvo gaunama ir siunčiama reguliariai. Priimdavo užsakymus iš knygnešių bei prenumeratorių, susisiekdavo su Mažosios Lietuvos leidyklomis. Iš Mažosios Lietuvos spaudą atveždavo dvaro kumečiai K. Račkauskas ir Pr. Penikas. Pr. Penikas Prūsijoje susisiekdavo su M. Zauniūte, pagal iš anksto parengtą užsakymą paimdavo uždraustą literatūrą, organizuodavo jos gabenimą per sieną, vėliau pristatydavo į Putvinskiams priklausiusį Graužikų kaimą, iš kur patekdavo į Šilo Pavėžupio dvaro teritorijoje įrengtas slaptavietes – spaudos sandėliukus. Mažesni spaudinių kiekį atsiimdavo patys adresatai, didesnius, siunčiamus toliau, išgabendavo arkliais. Knygos dažniausiai būdavo platinamos Šiauliuose ir jų apylinkėse. Toks spaudos gabenimas truko apie septynerius metus iki pat 1906 m., kol V. Putvinskis pateko į kalėjimą. Aktyviai talkininkavo žmona Emilija, Gruzdžių dvaro administratorius A. Kalnietis, studentas V. Kalnietis, Palendrių dvaro savininkė Idalija Noreikaitė-Višomirskienė ir kt.

Vladas Putvinskis 1919 m. kartu su bendraminčiais įkūrė Lietuvos šaulių sąjungą, 1919–1922 m. buvo jos pirmininkas. Taigi LSS ideologiją nustatė pats jos įkūrėjas Vladas Putvinskis. Sąjungos nariai vadovavosi V. Putvinskio parengtais Sąjungos įstatais ir programa. 1920 m. buvo susitarta dėl Šaulių sąjungos kasmetinės šventės. Ji buvo švenčiama birželio 23–24 dienomis, per Jonines, Kelmės valsčiaus Graužikų kaime, ant Žvėryno kalno. Nebuvo susirinkta tik 1929 m., po V. Putvinskio mirties.

Paskutiniai šio Šviesuolio ištarti žodžiai, pasakyti gydytojui Parčevskiui, buvo: „... Daktare! Ne fiziškai sergu, bet sergu dėl to, kad negaliu dirbti tautos idėjos darbo...“ Už nuopelnus atkuriant bei įtvirtinant Lietuvos nepriklausomybę Vladas Putvinskis 1928 m. apdovanotas DLK Gedimino II-ojo laipsnio ordinu.

VLADO PUTVINSKIO ŠEIMA – JO IDEALŲ PUOSELĖTOJA IR TĖSĖJA

1897 m. rugpjūčio 12 d. Vladas Putvinskis vedė bajoraitę Emiliją Gruzdytę, vyskupo Motiejaus

(Nukelta į 18 p.)

Valančiaus giminaitę. Šilo Pavėžupio dvare jiems gimė visas pulkelis vaikučių. Įdomu ir džiugu tai, kad visi vaikai – tiek sūnūs, tiek dukros – perėmė tėvelio idealus, jais gyveno ir garsino savo šeimą, savąjį kraštą.

Pirmiausia pasaulį išvydo sūnus Stasys Putvinskis (1898–1942), būsimasis Lietuvos žemės ūkio ministras. Vyriausioji dukra Onutė Tercijonienė – žinoma pedagogė ir visuomenės veikėja, 1919 m. Šaulių sąjungos Kauno būrio moterų skyriaus pirmoji vadė, savo publikacijas skelbdavo žurnaluose „Motina ir vaikai“, „Trimitas“, „Šaulė“, „Šeima“, nuo 1949 m. gyveno JAV. Jauniausioji duktė Sofija Mantautienė – Marcinkevičienė dirbo „Eltoje“, 1938 m. vadovavo Šaulių moterimis, skaitė paskaitas, bendradarbiavo spaudoje, 1944 m. pasitraukė į Vakarų. Vytautas Pūtvis-Putvinskis vadovavo Grauzikų jaunųjų ūkininkų rateliui, 1927–1934 m. buvo Šaulių sąjungos Kelmės būrio valdybos pirmininkas, vienas iš Šaulių sąjungos Kelmės muziejaus, kuris pavadintas Vlado Putvinskio vardu, įkūrėjų, beje, miręs Sibiro tolybėse. Jauniausioji Emilija buvo mokytoja, aktyviai dalyvavo Šaulių sąjungos ir Skautų sąjungos veikloje, buvo Vytauto Didžiojo universiteto šaulių moterų organizatorė ir pirmininkė, aktyviai bendradarbiavo spaudoje, nuo 1949 m. gyveno JAV.

Sūnus Stasys, pasimokęs namuose, 1914 m. įstojo į Liepojos komercinę mokyklą, o 1915 m. – į Vilniaus lietuvių gimnaziją, kurią baigęs 1919 m. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę. 1919 m. baigė antrąją Karo mokyklos laidą ir su raitelių daliniu buvo paskirtas Vilniaus karo komendantu V. Kurkausko žinion. Už žvalgybos žygius lenkų užfrontėje apdovanotas Vyčio Kryžiumi. Nuo 1935 m. rugsėjo 7 d. iki 1938 m. kovo 26 d. Juozo Tūbelio vyriausybėje dirbo Žemės ūkio ministru. Parengė miškų želdinimo planą, o 1937 m. sudarė miškų želdinimo fondą. 1937 m. išrinktas Šaulių sąjungos centro valdybos nariu, priešinosi tiems, kurie norėjo šauliais padaryti visus valstybės tarnautojus, taip pat buvo prieš visas privilegijas, numatančias išplėsti šaulio, kaip valstybės piliečio, teises. 1940 m. bolševikai suėmė Stasį Putvinskį ir įkalino Šiaulių kalėjime. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui, 1941 m. birželio mėn. su kitais kaliniais išvežtas į Rusiją, kur ir mirė kalėjime.

VIETOS, KURIOSE ĮAMŽINTAS VLADO PUTVINSKIO ATMINIMAS

Savo valstybę, savo tautą Vladas Putvinskis laikė didžiausia VERTYBE. Visas šio lietuvių gyvenimas paaugotas LIETUVAI. Todėl ir buvo vertintas jo triūsas,

jo atsidavimas sava tautai tiek ramiu, tiek skausmingu laikotarpiu.

Aš, šiandienos lietuvė, labai gerbdama Vladą Putvinskį ir apskritai Šaulių sąjungos narius, galiu pasakyti, pripažinti ir patikinti, kad mano senelių, tėvų karta neišdavė Šaulių sąjungos puoselėjamų idealų – jie taip pat ištverė ir abu pasaulinius karus, ir pokarį, ir sovietinę okupaciją, ir tremtį, ir išpuolius prieš mūsų laisvę prie televizijos bokšto baisiąją sausio 13 – ają; ištverė, kovojo už laisvę, kad man, mano kartai ir ateinančioms būtų gera gyventi laisvoje, išprususioje ir gražioje Lietuvoje. Mes – visi lietuviai – tikrai gerbiame Vlado Putvinskio atminimą, tai savitai įrodo tiek žodiniai, tiek realūs paminklai jam:

1. Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje Kaune pastatytas paminklas. Trijose granito lentose iškalto šimto žmonių, aktyviai pasidaravusių lietuviškos spaudos draudimo laikmečiu, pavardės. Pirmoje lentoje įrašyti sunkiai nukentėjusieji knygnešiai, antroje – pasižymėję knygų skleidimo organizatoriai, trečioje – labai pasižymėję knygnešiai. Vlado Putvinskio vardą ir pavardę galime rasti antroje lentoje.

2. Šilo Pavėžupio mokykla pavadinta Vlado Putvinskio vardu.

3. Kelmėje įkurtas jo vardo muziejus, įrengtas memorialinis kambarys Grauzikuose;

4. Kelmėje jo vardu pavadinta gatvė;

5. Mano gimtajame Tauragės mieste taip pat pagerbtas Vlado Putvinskio atminimas – tarp gražiosios Tauragės pilies ir Kultūros rūmų, anksčiau buvusių Šaulių namų, ant aukštumos pastatytas paminklas, skirtas būtent Vlado Putvinskio atminimui.

Lietuvos šaulių sąjunga gyvuoja nuo pat tarpukario iki šių dienų. Praėjo jau devyniasdešimt metų, kai Vladas Putvinskis įkūrė šią draugiją. Šis rašinių konkursas – savitas šio šviesuolio nuopelnų paminėjimas, skirtas atminti Šaulių sąjungos įkūrėjui Vladiui Putvinskiui ir visiems žmonėms, kurie buvo įstoję į šią sąjungą. Mes už daug ką turime jiems būti dėkingi ir šiomis dienomis jų pradėtą sunkų darbą reikia tęsti, reikia gyventi Tėvynės ir tautiečio meilės idėja, pasididžiavimo sava tauta, jos šviesuoliais jausmu. Tik taip būsime orūs ir gerbiami kaip šviesi, nors mažytė, tauta.

LITERATŪRA:

1. Interneto leidinys „Šaulių sąjunga“ (prieiga internete <http://www.sauliusajunga.lt>).

2. Interneto leidinys „Šauliai plius“ (prieiga internete <http://www.siauliaiplus.lt/article/articlearchiveview/254/2008/06/20>).

3. Interneto leidinys „Wikipedia“ (prisiga internete www.wikipedia.org).